

OHJE LÄÄKEJÄTEKERÄYKSESTÄ

Suomen Kuntaliitto ry, Suomen Kiertovoima ry (KIVO) sekä Suomen Apteekkariliitto ry ovat vuonna 2012 laatineet yhteisen sopimusmallin, joka on suositus lääkejätteiden keräämisestä sopimiseksi. Sopimusmalli on ollut laajalti jätelaitosten ja apteekkien käytössä.

Tämän ohjeen tarkoituksena on antaa käytännön opastusta lääkejätteiden keräyksestä niin jätelaitoksille kuin apteekeille sekä avata lainsäädäntöä, joka on keräyksen taustalla.

Ohjeella ei muuteta lääkejätekeräyksen mallisopimuksen sisältöä. Ohjeen on laatinut Suomen Kiertovoima yhteistyössä Suomen Kuntaliiton ja Suomen Apteekkariliiton kanssa.

Suomen Kuntaliitto ry, Suomen Kiertovoima ry (KIVO), Suomen Apteekkariliitto ry 2019

1. Lääkejätteiden keräyksen pääperiaatteet

Asumisessa syntyvät vaaralliset jätteet ovat kunnan vastuulla, ja kunnan on huolehdittava näille jätteille asianmukaiset keräyspisteet, kuljetus ja käsittely. Tämä vastuu ei ulotu yrityksissä kuten esimerkiksi lääkärin vastaanotolla syntyvään lääkejätteeseen, vaan yritysten tulee järjestää ja kustantaa itse toiminnassaan syntyvän lääkejätteen asianmukainen hävittäminen.

Useimmissa kunnissa lääkejätteiden keräyspisteinä toimivat apteekit, joiden kanssa kunta on sopinut asiasta. KIVOn toteuttaman jäsenlaitoksilleen suunnatun kyselyn mukaan (2018) 83 % jätelaitoksista on hyödyntänyt KIVOn, Kuntaliiton ja Apteekkariliiton vuonna 2012 laatimaa sopimusmallia lääkejätteiden keräyksestä. Sopimusmalli on tarkoitettu apteekkien, kuntien ja jätelaitosten käyttöön kotitalouksien lääkejätteiden keräämisestä.

Apteekkikeräys on vapaaehtoinen malli järjestää kunnan vastuulle kuuluvien lääkejätteiden keräys, mutta kautta maan lääkejätteen keräys on yleensä järjestetty apteekkien välityksellä. Kunnan ja apteekin välillä on tällöin oltava laadittuna keräyksen toteuttamisesta sopimus.

Perusperiaate sopimusmallissa on, että apteekki ottaa vastaan maksutta kotitalouksien lääkejätteitä ja saa korvaukseksi laittaa omat lääkejätteensä näiden mukaan. Eri paikkakunnilla voi olla omia sovellutuksia mallisopimuksesta. Kunta hoitaa jätteiden kuljetuksen ja käsittelyn kustannukset sekä jätteenkuljetuksen siirtoasiakirjat. Kerätyn lääkejätteen omistusoikeus kuuluu jätelaitokselle ja apteekki välivarastoi lääkejätteet jätelaitoksen lukuun.

Apteekit toimivat lääkejätteiden osalta jätteiden keräyspisteinä kunnan jätelaitosten puolesta (nimissä ja lukuun sopimuksen perusteella). Kuntien jätelaitosten ei tarvitse tällöin itse järjestää erillistä vastaanottopistettä. Apteekkikeräyksen avulla on saavutettu verrattain hyvä kattavuus lääkejätteiden palautuspisteille. Asiakas palauttaa maksutta lääkejätteensä apteekkiin eli vastaanot-

topisteeseen, josta jätelaitos toimittaa sen eteenpäin vaarallisten jätteiden käsittelyyn. Kuluttajille suunnattavassa viestinnässä tulisi kertoa yhtä lailla jätelaitoksen kuin apteekin roolista lääkejätteistä huolehtimisessa.

Jätelainsäädännössä ei määrätä, että vaarallisen jätteen keräyksen tulisi olla maksutonta. Kunta ottaa kotitalouksien vaaralliset jätteen vastaan maksutta, jotta se varmistaa vaarallisten jätteiden päätymiseen asianmukaiseen käsittelyyn. Kunnalle koituu vaarallisen jätteen jätehuollon järjestämisestä kuluja, jotka se kattaa esimerkiksi asiakkailta perittävin perusmaksuin tai muilla jätehuoltomaksuilla. Vaikka lääkejätteiden apteekkikeräys siis on asukkaalle maksutonta, aiheuttaa niiden jätehuolto kunnan jätelaitokselle kuluja, joita syntyy keräyksen, kuljetuksen, väliaikaisen varastoinnin sekä käsittelyn järjestämisestä. Lääkejätteiden käsittely on yleensä suhteellisen kallista.

KIVOn toteuttamassa lääkejätekselyssä kysyttiin lääkejätteen tonnihintaa sisältäen keräyksen, kuljetuksen ja käsittelyn (alv 0). Vastausten keskiarvo oli n. 2000 €/t ja mediaani 1650 €/t. Vaihteluväli oli noin 980 €/t aina 3400 €/t riippuen aluerakenteesta ja kuljetusmatkoista. Lääkejäteastoiden nouto yhdestä apteekista maksaa jätelaitokselle keskimäärin noin 200 €/hakukerta, hakuvälin ollessa pari viikkoa.

Lääkejätekeräyksen kuluja katetaan kunnan asukkailta perimällä esimerkiksi eko/perusmaksuja. Mikäli apteekit ottavat vastaan yritysten lääkejätteitä kotitalouksille tarkoitettuihin ilmaisiin keräyspisteisiin, joutuvat kuntalaiset käytännössä maksamaan yritysten jätehuoltoa tältä osin. Jätelain 28 §:n mukaan yrityksen (kuten esimerkiksi lääkäriaseman) tulee jätteenhaltijana järjestää ja kustantaa itse jätehuoltonsa.

2. Prosessin kulku

Vaarallisten jätteiden jätehuolto aiheuttaa kunnan jätelaitokselle kuluja, joita syntyy keräyksen, kuljetuksen, väliaikaisen varastoinnin sekä käsittelyn järjestämisestä. Usein nämä kulut katetaan kuntalaisilta kerätyllä jätehuollon perusmaksulla.

3. Käytännön ohjeita lääkejätteiden keräykseen

a. Apteekkien keräystilat

Keräyksen järjestämisessä lähtökohta on, että alueen jätelaitos määrittelee käytettävät keräysastiat sekä toimintavan keräyksissä, mutta kuuntelee myös apteekkareiden näkemyksiä. Siksi on tärkeää, että apteekki ja jätelaitos tekevät yhteistyötä ja huolehtivat yhdessä siitä, että lääkejätteiden varastotilat ovat asianmukaiset; eli lukittavat (ulkopuolisten pääsy tiloihin estetty), turvalliset, siistit sekä tilavat siten, että lääkejätteiden noutajat voivat työskennellä turvallisesti ja tehokkaasti. Keräysastiat tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa siten, että kerääjät voivat työskennellä tehokkaasti ja esimerkiksi turhat nostot minimoitaisiin.

Jos tilat ovat pienet, tulisi ratkaisuja hakea jätelaitoksen ja apteekin yhteistyöllä sovittamalla esimerkiksi noutoväli sopivaksi kertyvän lääkejätteen määrään ja varastointitilan kokoon nähden. Lisäksi tilaan sopivilla keräysastioilla voidaan parantaa työturvallisuutta ja -tehoa.

Kunnan jätelaitoksen tulisi toimittaa sopivat keräysastiat apteekille, koska lääkejätekeräys on kunnan vastuulla ja apteekki toimii välissä vain ns. "operaattorina". Kunnan toimittaessa keräysastiat, jätelaitos pystyy samalla varmistamaan, että keräysastiat ovat keräykseen, varastointiin ja kuljetukseen sopivat.

KIVOn jäsenlaitoksilleen tekemässä kyselyssä yleisimpänä työturvallisuushuolena nousi esiin apteekkien lääkejätteille järjestämät varastointitilat, jotka katsottiin puutteellisiksi n. puolessa annetuista vastauksista. Puutteelliset varastointitilat aiheuttavat haasteita työturvallisuuden kannalta.

Lääkejätteiden lajittelu on kuntalaisten vastuulla ja apteekki ohjeistaa asiakkaitaan lääkejätteiden oikeasta lajittelusta. Monissa apteekeissa ovat yleistyneet lääkejätteiden keräysastiat, joihin asiakas voi suoraan pudottaa lääkejätteet. Apteeekeissa, joissa lääkejätteet palautetaan apteekkihenkilöstölle, henkilöstön tulee sijoittaa kuntalaisten palauttamat lääkejätepussit keräysastioihin jätelaitoksen antamien

ohjeiden mukaisesti. Jätelaitoksen ohjeistuksen noudattaminen on hyvin tärkeää, sillä väärin lajitellut ja pakatut lääkejätteet voivat olla vakava työturvallisuusriski lääkejätteiden noutajille/kuljettajille.

b. Neulajäte

Eri jätelaitosten alueilla on omat ohjeensa siitä, miten esimerkiksi insuliinineulajätettä tulisi käsitellä. Joillakin alueilla on esimerkiksi ohjeistettu laittamaan insuliinineulat sekajätteeseen esim. maitopakauksessa ja toisaalla on ohjeistettu, että insuliinineulat voidaan tuoda lääkejätekeräykseen. Alueelliset käytännöt siis vaihtelevat ja keräyksessä tuleekin noudattaa paikallisia ohjeita. Käytännöistä ja kotitalouksien ohjeistamisesta tulee keskustella apteekin ja sen alueen jätelaitoksen kesken.

c. Apteekkien henkilöstön tiedotus lääkejätteiden keräyksestä

Apteekissa tulee olla nimetty vastuuhenkilö, joka koordinoi apteekin lääkejätekeräystä ja on yhteyshenkilö jätelaitoksen suuntaan. Apteekkien tulee myös informoida henkilöstöään lääkejätekeräyksestä ja sen toimintaperiaatteista. Tarvittaessa voidaan sopia myös, että jätelaitos hoitaa ohjeistuksen ja tiedotuksen.

Vastaavasti jätelaitoksella tulee olla lääkejätteiden keräyksestä vastaava vastuuhenkilö.

d. Tietosuoja-asiat

Apteekki ei kerää lääkejätekeräyksen yhteydessä asiakkaiden nimitietoja ja lääkejätteiden palauttaminen on anonyymiä. Joskus kuitenkin asiakkaat unohtavat ottaa lääkepakkauksien yhteydessä olevat tarrat, joissa on nimitiedot, pakkauksesta pois ennen kuin palauttavat lääkejätepakkaukset. Tietojen poisto on asiakkaan vastuulla. Apteekkien tulee ohjeistuksessaan muistuttaa kotitalouksia poistamaan lääkejätteistä pakkaukset ja vähintään lääkejätepakkauksista reseptilaput, joissa on henkilötietoja, kuten nimi. Apteekit eivät poista nimitarroja. Mahdollisesti pakkauksiin jääneitä henkilötietoja ei käytetä mihinkään tarkoituksiin apteekeissa tai jätehuollossa.

4. Lainsäädäntö taustalla

Jätelain 32 §:n mukaan kunnan on järjestettävä seuraavien, muiden kuin vaarallisten jätteiden jätahuolto:

- 1) vakinaisessa asunnossa, vapaa-ajan asunnossa, asuntolassa ja muussa asumisessa syntyvä jäte, mukaan lukien sako- ja umpikaivoliete;
- 2) kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvä yhdyskuntajäte;
- 3) liikehuoneistossa syntyvä yhdyskuntajäte, joka kerätään kiinteistöllä yhdessä 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun jätteen kanssa;
- 4) muu yhdyskuntajäte, joka kerätään yhdessä 1–3 kohdassa tarkoitetun jätteen kanssa alueellisessa putkikeräys- tai muussa vastaavassa keräysjärjestelmässä.

Lisäksi kunnan on järjestettävä **asumisessa syntyvän vaarallisen jätteen vastaanotto ja käsittely**. Maa- ja metsätaloudessa syntyvän vaarallisen jätteen vastaanotto ja käsittely kuuluu kunnan vastuulle, jollei kysymys ole kohtuuttomasta määrästä jätettä.

Vaaralliseksi jätteeksi määritellään jäte, ”jolla on palo- tai räjähdysvaarallinen, tartuntavaarallinen, muu terveydelle vaarallinen, ympäristölle vaarallinen tai muu vastaava ominaisuus (vaaraominaisuus)” (JäteL 6.1, 1 §). Nämä vaaraominaisuudet on lueteltu tarkemmin jäteasetuksen liitteessä 3. Jäteasetuksen liitteestä 4 eli jäteluettelosta käy ilmi, että lääkejätteet määritellään vaarallisiksi jätteiksi. Terveystieteiden lääkejätteet on sijoitettu jäteluettelon luokkaan 18 ja kotitalouksien lääkejätteet luokkaan 20.

Jätelain 34 §:n mukaan kunnan on jätetuollon järjestämisessä huolehdittava siitä, että käytettävissä on riittävästi vaarallisen jätteen ja muun

jätteen alueellisia vastaanottopaikkoja, jotka ovat vaivattomasti jätteen tuottajien saavutettavissa (JäteL 34 §).

Jätelain mukaan kotitalouksien tulee toimittaa lääkejätteet kunnan osoittamaan vastaanottopaikkaan. Jätelain 41 §: ”Kiinteistön haltijan tai muun jätteen haltijan on luovutettava 32 §:n mukaisesti kunnan vastuulle kuuluva jäte alueella järjestettyyn kiinteistöittäiseen jätteenkuljetukseen tai kunnan järjestämään alueelliseen vastaanottopaikkaan (JäteL 41 §). Lääkejätteiden vastaanotto on järjestetty aluekeräyksenä useimmiten siten, että alueen apteekki toimii kunnan vastaanottopaikkana.

Jätteiden erilläänpitovelvollisuuden ja vaarallisten jätteiden sekoittamiskiellon mukaan lääkejätteitä ei saa sekoittaa muihin jätteisiin eikä eri lääkejätteitä keskenään (JäteL 15 § ja 17 §).

Kunnan vastuulle **kuuluu**

- **asumisessa syntyvän vaarallisen jätteen**, eli siten myös lääkejätteiden vastaanotto ja käsittely. **Sosiaali- ja terveyspalveluissa syntyvät vaaralliset jätteet eivät kuulu kunnan vastuulle, ellei kyse ole asumisesta.** Sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyy toimintoja, jotka muodostavat rajapinnan asumisen kanssa.

Kunnan vastuulle **ei kuulu**

- **esimerkiksi yksityisen lääkäriaseman toiminnassa syntyvän lääkejätteen vastaanotto ja käsittely**, sillä kyse ei ole tällöin lainkaan asumisesta syntyvästä lääkejätteestä vaan yritystoiminnan lääkejätteistä.

Kunnan vastuulla on asumisessa syntyvän jätteen jätetuollon järjestäminen. Asumisessa syntyvää jätettä on kaikki vakinaisessa asunnossa, vapaa-ajan asunnossa, asuntolassa ja muussa asumisessa syntyvä jäte sen lajista, laadusta ja määrästä riippumatta, mukaan lukien vaaralliset jätteet ja sako- ja umpikaivolietteet.

5. Kotitalous ja asuminen

Lääkejätteiden keräystä koskevassa sopimusmallissa käytetään termiä kotitalouksien lääkejäte ("Apteekki ottaa maksutta vastaan kotitalouksista tuodut lääkejätteet"). Jätelaitoksille suunnatun kyselyn vastausten perusteella jätelaitosten kesken on vaihtelua siinä, minkä tahojen lääkejätteet saa tuoda apteekkiin. Vastaajista suurin osa kuitenkin totesi, että sopimuksen piiriin kuuluu vain yksittäisen kotitalouden itse tuoma lääkejäte tai yleisemmin kotitalouden lääkejäte, palvelutalojen yms. jäädessä ulkopuolelle. Osassa vastauksia oli sisällytetty sopimuksen soveltamisalaan yksittäisten kotitalouksien itse tuomien lääkejätteiden lisäksi kotipalvelun tuomat asiakkaiden jätteet.

Kunnan vastuu asumisessa syntyvästä jätteestä ei kuitenkaan tarkoita, että apteekkikeräyksessä tulisi ottaa vastaan kaikki asumisessa syntyvä lääkejäte. Jo apteekkien varastotilojen vähyys aiheuttaa monesti sen, että apteekkikeräykseen voidaan ottaa mukaan vain yksittäisten kotitalouksien lääkejätteet, ja ulkopuolelle jätetään esimerkiksi erilaiset palveluasumisen yksiköt, joista lääkkeitä tuodaan kootusti useammasta asunnosta kerralla isoja määriä esimerkiksi niin, että lääkkeet tuo apteekkiin jokin kotipalveluyritys. Jollakin alueilla oikeus käyttää apteekkien maksutonta lääkejätekeräystä on kytketty perusmaksun maksuvelvollisuuteen.

Jos kyseessä on asumisessa syntyvä lääkejäte eikä SOTE-toimialalle kuuluvassa liiketoiminnassa syntyvä lääkejäte eli yritysäte, tulee kunnan kuitenkin järjestää kyseiselle lääkejätteelle jätehuolto esimerkiksi kunnan ylläpitämällä erillisellä aluekeräyspisteellä.

Jaottelun toteuttaminen voi käytännössä olla apteekeissa hankalaa eikä apteekeissa lähtökohtaisesti kysyä, mistä lääkejäte on peräisin. Apteekkareiden tulisi kuitenkin olla hereillä, jos lääkejätettä tuodaan apteekkiin epätavallisen suuria määriä kerralla, tai sama taho tuo esimerkiksi viikoittain lääkejätettä apteekkiin. Tällaisissa tapauksissa apteekkien kilökunnan tulisi informoida tuojaa siitä, että ap-

teekkien lääkejätekeräys on tarkoitettu kotitalouksien lääkejätteelle, ei yritystoiminnassa syntyvälle lääkejätteelle. Tarvittaessa aptekin tulisi ilmoittaa asiasta jätelaitokselle, joka voi ottaa yhteyttä jätehuoltoon valvovaan ympäristönsuojeluviranomaiseen valvonnan tehostamiseksi.

Sopimusmallin mukaan apteekki ottaa maksutta vastaan kotitalouksista tuodut lääkejätteet. Kotitalouksilla on sopimuksen solmimisvaiheessa tarkoitettu nimenomaan yksittäisiä kotitalouksia, lähinnä omakoti-, rivitalo- tai kerrostaloasukkaita. Sen sijaan keräystä ei ole tarkoitettu yritystoimijoille, jotka esimerkiksi maksusta huolehtivat lääkejätteiden palautuspalvelusta useiden kotitalouksien puolesta.

6. Vaarallisten jätteiden kuljetus

Lääkejäte on vaarallista jätettä. Vaarallisen jätteen pakkaamiseen ja kuljetukseen liittyy lainsäädännössä erilaisia säännöksiä. Jätelain 16 §:n mukaan vaarallinen jäte on pakattava ja merkittävä ja siitä on annettava tarpeelliset tiedot jätehuollon kaikissa vaiheissa siten, että jätteen siirtoja ja ominaisuuksia voidaan seurata sen syntypaikalta hyödyntämiseen tai loppukäsittelyyn.

Jätteen haltijan on laadittava **siirtoasiakirja** vaarallisen jätteen siirtämisestä. (JäteL 121 §). Jätteen haltijana apteekeista haettavien lääkejätteiden osalta toimii jätelaitos. Siirtoasiakirjassa on oltava valvonnan ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot jätteen lajista, laadusta, määrästä, alkuperästä, toimituspaikasta ja -päivämäärästä sekä kuljettajasta.

Lääkejätteitä kuljetettaessa on pääsääntöisesti noudatettava lakia ja asetusta vaarallisten aineiden kuljetuksesta (VAK-laki 719/1994 ja -asetus 194/2002). Lääkejätteiden kuljetuksessa käytetään VAK-lainsäädännön mukaisia, UN-tyyppihyväksytyjä astioita. Toiminnanharjoittajan, eli lääkejätteitä kuljettavan yrityksen, velvollisuus on huolehtia kuljetuksiin osallistuvan henkilöstön kouluttamisesta. Jos kuljetus on VAK-säädösten alainen, on kuljettajalla oltava kirjallinen ADR-ajolupa. Siirtoasiakirja tarvitaan vaarallisen jätteen eli myös lääkejätteen kuljetukseen aina, vaikka kuljetettavat jätteet eivät kuuluisikaan VAK-määräysten piiriin.

Jätteen ammattimainen kuljettaminen vaatii ilmoituksen tekemistä ELY-keskuksen jätehuoltorekisteriin. Jätettä ei saa luovuttaa kuljetettavaksi kuin rekisteriin hyväksytylle toimijalle. Lääkejätteen kuljetuksessa jätelaitos huolehtii siitä, että jätteet noutaa jätehuoltorekisteriin merkitty kuljettaja ja että kuljettajalla on mukanaan siirtoasiakirja. Kuljettajien, jotka noutavat apteekeista lääkejätettä tulee esittää apteekin henkilökunnalle tarvittavat asiakirjat, joilla voidaan todentaa, että kuljettaja toimii jätelaitoksen lukuun.

VAK-lainsäädäntö tai siirtoasiakirja-vaatimus eivät koske yksityishenkilöitä heidän tuodessa omia lääkejätteitään apteekkiin.

